

Cankar, človek z mislijo za prihodnost

Razmišljanja o Ivanu Cankarju ob njegovi 100-letnici smrti

Vsi lepo pozdravljeni! Ime mi je Luka Podlipnik in prihajam iz Slovenije, natančneje iz Rateč. Hodim v 6. razred Slovenske gimnazije v Celovcu. V prostem času rad berem knjige, pri čemer me navdušuje predvsem literatura iz obdobja srednjega veka in moderne. Prav zato sem se odločil, da spregovorim nekaj misli o Ivanu Cankarju.

»Kako govori ta fant! Kdo bi si mislil, da je s klanca pa gosposko govori!« Tako je Cankar v simboličnem romanu Na klancu opisal govor ljudi, ki so hodili okoli njegove hiše. Mlad fant, v katerega je verjelo le malo ljudi, je prerasel v enega izmed najbolj uspešnih slovenskih literarnih umetnikov.

Čeprav je bil Ivan Cankar odličen slovenski umetnik, vsi vemo, da je rad popil kakšen kozarec dobrega vina. Pa kaj! Saj je France Prešeren tudi rad pil. Ivan Cankar je vsaj napisal roman Na klancu, če bi ga napisal France Prešeren, bi bil naslov verjetno Pod klancem.

Na žalost nam v šolah pripovedujejo preveč ravno o tem zagrenjenem, šibkem Cankarju, ne pa kaj več tudi o pozitivnih mislih, ki so simbolično z izbranimi besedami zapisane v njegovih črticah, pesmih, romanih in dramskih besedilih.

Njegovo revno življenje, obarvano z nenehnim iskanjem pravice, bi lahko primerjali z življenjem mnogih ljudi v 21. stoletju. Veliko si jih ne more privoščiti lepih oblek, počitnic z družino in dragega šolanja. Cankarja pa so opazili kot bistrega, nadarjenega učenca ter ga finančno podprli. S pomočjo občine, ki mu je nekaj časa zagotavljala denar, je lahko Cankar obiskoval šole in se vzporedno ukvarjal s pisanjem. Njegova literatura je zahtevna, kritična in za marsikoga nezaslišano provokativna.

Pa so ta dela družbeno angažirana? Zakaj jih bere tako malo ljudi? Ali je naposled sploh še vredno, da Cankarja beremo?

Kot primer lahko vzamemo delo Hlapec Jernej in njegova pravica. Jernej nam razkrije resnico o razrednem značaju pravnega reda. Cankar je v romanu opisoval družbeno realnost tedanjega časa. Kar mnogo ljudi misli, da nas je Cankar s takimi deli predstavil kot narod hlapcev, kar seveda ni res. Cankar je bil največji nasprotnik hlapčevske mentalitete in se je tudi aktivno boril proti njej, čeprav je s tem ogrozil tudi svoje lastno življenje. Cankar je namreč vedel, da se bo mentaliteta slovenskega naroda spremenila le, če se bo spremenilo njegovo razmišljanje. Zato je Cankar začel nastavljalati ogledalo družbi in njegova dela so aktualna še danes. Povest Hlapec Jernej je stara več kot stoletje, če pa jo prenesemo v sedanji čas, lahko opazimo mnogo vzporednic.

Ste kdaj pogledali brezdomcem, migrantom, siromakom v oči? Ste se kdaj vprašali, če imajo oni res vse pravice, ki bi jih človek v 21. stoletju moral imeti? Ti ljudje nimajo niti najosnovnejših pravic. Danes so človekove pravice zelo kočljiva zadeva. Po mojem prepričanju bi moral Nobelovo nagrado dobiti tisti, ki bi si izmislil družbeni sistem, ki že sam po sebi ne bi kršil pravic.

Kaj pa Kralj na Betajnovi? Zgodba o zlobnem tajkunu tedanjega časa z imenom Kantor, ki se bori proti poštenemu slovenskemu fantu Maksu. Konec vam je najverjetneje znan. Zmaga brutalnega

kapitalizma, zgrajenega na kraji, nasilju, prevari in umoru. Je danes kaj drugače? Kaj ni danes tudi denar sveta vladar? Današnji položaj človeka je še veliko hujši, kot je bil pred dobrim stoletjem. Danes so razlike med revnimi in bogatimi znatno večje kot takrat. Lahko je samo govoriti o enakopravnem, demokratičnem svetu, zazreti se v realnost je težje. Za primer lahko vzamem kar samega sebe. Starši so mi omogočili izobraževanje v tujini. Ne le da se bom naučil oziroma sem se že veliko naučil nemškega jezika, temveč sem tudi spoznal novo kulturo, nov način življenja ... Tega si otrok iz socialno ogroženih razmer žal ne more privoščiti. Svet je krut, na to pa nas znova in znova opominja Cankar.

Danes mladina premalokrat vzame v roke Cankarjeva dela; kakšno črtico, pesem ali roman. Prvič ga berejo šele v gimnazijah kot domače branje, ki jim ga da profesor. S Cankarjem bi se dijaki in dijakinja lahko srečali že bistveno prej. Ne s težkimi romani, ki niso razumljivi za otroke, temveč s pesmimi, črticami, ki jih je Cankar pisal v otroških letih.

Cankar je v knjigi z naslovom Jaz bratje pa vem za domovino zapisal: »Jaz, bratje, pa vem za domovino in mi vsi jo slutimo. Kar so nam siloma vzeli, za kar so nas ogoljufali in opeharili, bomo dobili povrnjeno in poplačano s tisočeri obrestmi! Naša domovina je boj za prihodnost; ta domovina je vredna najžlahtnejše krvi in najboljšega življenja.«

Pa danes mladi zares mislijo le najlepše o Sloveniji? Iskreno rečeno, ne. Veliko se jih odpravi v tujino, Ameriko, Avstrijo, Nemčijo. Jaz sem obiskoval osnovno šolo v Sloveniji, v našem razredu nas je bilo 25. Od tega nas je šlo kar sedem v Avstrijo. Slovence po vsem svetu povezuje kultura, kamor sodi tudi skrb za jezik. Zato moramo narediti Slovence kulturno močne, da bo v njihovih srcih gorela slovenska beseda, tudi če so po širnem svetu. Začeti pa moramo pri nas mladih, saj smo mi prihodnost naroda. Vsi pa se tudi zavedamo, da nima vsak motivacije in tudi ni vsak zainteresiran za branje slovenske literature.

Cankar je nekoč rekel: »Da, če ne bi bilo Levca, kateri me je učil slovenščine, bi bil danes najbrž arhitekt ali kaj podobnega. On mi je prvi razodel lepoto slovenske besede, on mi je prvi začel ostriti uho, da sem prisluhnil govoric Trubarja, Prešerna, Levstika ... Hvaležen mu bom vekomaj ...«

Tako slovenski kot avstrijski izobraževalni program pri slovenščini nam dovoljuje, da spoznamo slovenske literate, ne samo Ivana Cankarja, temveč tudi ostale. Potrebno je le prisluhniti profesorjem in profesoricom. Vsak delček literature, ki ga spoznavamo, nas krepi v podobo Slovenca.

Ja, Ivan Cankar je res eden izmed največjih mojstrov slovenskega jezika, pravi besedni virtuoz. V času moderne je bil Cankar tudi eden najnaprednejših Slovencev, ki si je prizadeval, da bi bili Slovenci ponosni, pokončni ljudje s hrbtnico, ki bi sami odločali o svoji usodi. Zato se je po robu postavljaj vsem, ki so želeli nasprotno. Že v tistem času so ga ljudje zaradi njegovega razmišljanja in pisanja hoteli utišati. Izbrisati. Prepovedati. Okoliščine njegove smrti nam še danes niso čisto jasne. A vseeno, Cankar nam je zapustil veličastno kulturno dediščino, ki nas tudi danes nagovarja in nam postavlja zrcalo, v katerem res ne vidimo samo lepih stvari. Le če si človek prizna lastne šibke točke, lahko postane močan.